

Motiver til og barrierer for at arbejde med sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler

- en kvalitativ undersøgelse med skoleledere, lærere og elever med udgangspunkt i elevfrafald

Motiver til og barrierer for at arbejde med sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler

- en kvalitativ undersøgelse med skoleledere, lærere og elever med udgangspunkt i elevfrafald

Udarbejdet af
Jeppe Decker Iversen
Camilla Hoppe
Ellen Trolle

DTU Fødevareinstituttet
Afdeling for ernæring

Motiver til og barrierer for at arbejde med sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler

- en kvalitativ undersøgelse med skoleledere, lærere og elever med udgangspunkt i elevfrafald

1. udgave, marts 2012

Copyright: DTU Fødevareinstituttet

Foto: Colourbox

ISBN: 978-87-92763-14-3

Rapporten findes i elektronisk form på adressen:

www.food.dtu.dk

Fødevareinstituttet

Danmarks Tekniske Universitet

Mørkhøj Bygade 19

2860 Søborg

Tlf.: +45 35 88 70 00

Fax +45 35 88 70 01

Indholdsfortegnelse

Forord	2
Sammenfatning	3
Formål.....	3
Hovedresultater.....	3
Perspektivering af resultater	7
Indledning	9
Baggrund	9
Formål.....	10
Forskningsdesign og metode.....	10
<i>Rekrutteringsmetode</i>	11
Beskrivelse af undersøgelsens erhvervsskoler	12
Prioriteringer af sundhedsfremmende initiativer blandt erhvervsskoleledere	14
<i>Erhvervsskoler med sundhed som primær strategi</i>	15
<i>Erhvervsskoler med sundhed som sidestillet strategi</i>	16
<i>Erhvervsskoler med sundhed som sekundær strategi</i>	17
Implementeringer af sundhedsfremmende initiativer er udfordrende og ressourcekrævende i praksis ..	18
<i>Tidsmæssige udfordringer ved implementeringen af sundhedsfremmende initiativer</i>	20
<i>Økonomiske udfordringer ved implementeringer af sundhedsfremmende initiativer</i>	21
Erhvervsskolelærere som sundhedsfremmende forandringsagenter	22
Hvordan påvirker sundhedsfremmende initiativer elever selvopfattede trivsel og motivation?	26
Konklusion og perspektivering	29
Referencer	31
Appendix	33

Forord

Denne rapport er udført af DTU Fødevareinstituttets Afdeling for Ernæring for Fødevarestyrelsen. Rapporten er en del af Fødevarestyrelsens projekt Alt om Kost, der har til formål at forbedre børn og unges kostvaner og give troværdig information om sund mad og ernæring til den almindelige danske befolkning. Det sker bl.a. ved at fremme sund mad og måltider på skoleområdet. Rapporten præsenterer resultaterne af en kvalitativ interviewundersøgelse om sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler. Undersøgelsens resultater er baseret på dybdeinterviews med skoleledere samt fokusgruppeinterviews med henholdsvis lærere og elever på seks erhvervsskoler, der har forskelligt fokus på sundhedsfremmende initiativer.

Formålet med DTU Fødevareinstituttets forskningsindsatser er bl.a. at skabe dokumentationsgrundlag for at fremme sund mad og måltider i daginstitutioner og skoler. Formålet med denne rapport er at undersøge, hvordan kost- og bevægelsesindsatser kan medvirke til at forhindre frafald af elever på erhvervsskoler. Gennem viden om arbejdet med sundhedsfremmende initiativer kan undersøgelsen således identificere muligheder for at formindske erhvervsskolelæres elevfrafald.

Forfatterne har bidraget med forskellige faglige kompetencer til indsamling, analyse og afrapportering af undersøgelsens datamateriale. Adjunkt Camilla Hoppe og souschef Ellen Trolle har givet værdifulde kommentarer under projektets udarbejdelse, mens overassistent Anne Lise Christensen har stået for layout af rapporten.

Herudover vil DTU Fødevareinstituttet takke for den velvillighed, som undersøgelsens seks erhvervsskoler har udvist ved at stille op til interviews. Denne indsats har skabt grundlaget for, at undersøgelsen kunne gennemføres. Det er vores håb, at rapporten kan anvendes som inspirationsmateriale til arbejdet med sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler og andre uddannelsesinstitutioner.

DTU Fødevareinstituttet, Afdeling for Ernæring, marts 2012.

Gitte Gross

Afdelingschef, Afdeling for Ernæring

Sammenfatning

Denne rapport præsenterer resultaterne af en kvalitativ interviewundersøgelse, der har undersøgt, hvordan sundhedsfremmende initiativer kan medvirke til at forhindre frafald af elever på erhvervsskoler. I undersøgelsen indgår seks erhvervsskoler med forskellig fokus på sundhedsfremmende initiativer. Rapportens datagrundlag er baseret på dybdeinterviews med erhvervsskoleledere samt fokusgruppeinterviews med henholdsvis lærere og elever på undersøgelsens seks erhvervsskoler. Et forskningsdesign baseret på interviews med erhvervsskoleledere, lærere og elever medvirker til, at de sundhedsfremmende initiativer er undersøgt ud fra et helhedsorienteret perspektiv. Det betyder, at rapporten fokuserer på sundhedsfremmende initiativer som fastholdelsesredskaber, der involverer forskellige organisatoriske niveauer på erhvervsskolerne.

De seks skoler har på forskellig vis implementeret sundhedsfremmende initiativer som formaliserede styringsredskaber i deres handlingsplaner med henblik på at fastholde eleverne. To erhvervsskoler har sundhedsfremmende initiativer som primære strategiske styringsredskaber til fastholdelse af elever. To erhvervsskoler sidestiller sundhedsfremmende initiativer med andre strategiske fastholdelsesredskaber. To erhvervsskoler har sundhedsfremmende initiativer som sekundære strategiske styringsredskaber til fastholdelse af elever. Fremover forkortes de tre typer skoler som hhv. "skoler med sundhed som primær strategi", "skoler med sundhed som sidestillet strategi" og "skoler med sundhed som sekundær strategi".

Formål

Formålet med rapporten er at undersøge, hvordan sundhedsfremmende initiativer kan medvirke til at forhindre frafald af elever på erhvervsskoler. Undersøgelsen er koncentreret omkring hovedemnerne: Hvordan prioriteres sundhedsfremmende initiativer hos skoleledelsen på forskellige erhvervsskoler? Hvordan kan medarbejdere på erhvervsskoler bidrage til at gennemføre sundhedsfremmende initiativer? Hvordan påvirker erhvervsskolers sundhedsfremmende initiativer elevers selvopfattede trivsel og motivation til at forblive i uddannelsesforløbet?

Hovedresultater

Hvordan prioriteres sundhedsfremmende initiativer hos skoleledelsen på forskellige erhvervsskoler?

- Baggrunden for at implementere sundhedsfremmende initiativer som strategiske styringsredskaber er, at skolelederne opfatter sundhed, trivsel, læring og fastholdelse af elever som sammenhængende faktorer.

- Skoleledere fra fire af undersøgelsens seks erhvervsskoler tilkendegiver, at sundhedsfremmende initiativer har betydning for at forhindre elevers frafald under uddannelsesforløbet.
- For undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som primær strategi er målsætningen at integrere sundhed som en bestanddel af skolens kultur.
- Generelt fremhæves økonomiske midler som den største udfordring ved at implementere sundhedsfremmende initiativer. Her tænkes der specielt på, at det koster penge at igangsætte nye initiativer.
- Udfordringer i forbindelse med at få eleverne til at spise sundt drejer sig bl.a. om, at eleverne – især drengene – ikke spiser ret meget af den tilgængelige frugt og grønt. Herudover nævner skolelederne, at eleverne i høj grad spiser junkfood og slik, når de har fri, og skolen ikke længere har indflydelse på, hvad eleverne gør og hvad de spiser.
- Skolelederne på de to erhvervsskoler med sundhed som sekundær strategi har erfaringer med tidligere morgenmadsprojekter, der ikke levede op til deres forventninger, og det er baggrunden for at de har nedprioriteret sundhedsfremmende initiativer som strategiske styringsredskaber.
- Samtlige seks skoleledere forklarer, at implementering af sundhedsfremmende initiativer er udfordrende og krævende. Samtlige skoleledere karakteriserer implementeringen af sundhedsfremmende initiativer som risikobetonet, eftersom kost og fysisk aktivitet er utraditionelle og anderledes måder at formindske elevfrafald på.
- De to erhvervsskoler med sundhed som primær strategi forklarer, at skolerne har implementeret aktive sundhedspolitikker på kostområdet. Politikkerne stiller krav til skolernes kantiner om at servere sunde måltider samtidigt med, at sukkersøde drikkevarer søges udfaset fra sortimentet i kantinerne. Herudover har erhvervsskolerne implementeret morgenmadsprojekter med obligatorisk deltagelse, hvor eleverne samles klassevis inden undervisningen for at spise morgenmad sammen. For disse erhvervsskoler suppleres sundhedspolitikker på kostområdet desuden med bevægelsesinitiativer, hvor eleverne har pligt til at deltage i idrætsaktiviteter i skoletiden.
- Fire skoleledere forklarer, at deres morgenmadsprojekter er kommunalt finansieret. Skolerne vil have økonomiske vanskeligheder ved at fortsætte med morgenmaden, når finansieringen ophører. Alligevel forklarer skolelederne, at sundhedsfremmende initiativer fremover vil integreres mere fremtrædende i handlingsplanen.
- Erhvervsskolerne med sundhed som sekundær strategi har ikke haft tilstrækkelig tålmodighed til at afvente implementeringens effekter. Derfor har skolelederne ikke vurderet implementeringen som tilstrækkelig succesfuld til at fortsætte fremover.

Hvordan kan medarbejdere på erhvervsskoler bidrage til at gennemføre sundhedsfremmende initiativer?

- Lærerstabets opbakning til de sundhedsfremmende initiativer har haft markant indflydelse på arbejdet med sundhedsfremmende initiativer. Det forklarer skolelederne fra de fire erhvervsskoler med hhv. sundhed som primær eller sidestillet strategi.
- Medindflydelsen på udviklingen af skolens fastholdelsesinitiativer har været motiverende for lærerne på skolerne med sundhed som primær strategi. Medindflydelsen har medvirket til, at handlingsplanerne ikke blot er virkelighedsfjerne visioner, men i overensstemmelse med realistiske behov på fastholdelsesområdet.
- Lærerne på undersøgelsens fire erhvervsskoler med sundhed som henholdsvis primær og sidestillet strategi påpeger, at initiativerne har haft effekt på elevernes trivsel, og at dette har medvirket til at anspore lærernes motivation for arbejdet med sundhedsfremmende initiativer.
- Lærerne på de to skoler med sundhed som primær strategi forklarer, at eleverne har stor interesse for deres uddannelse, mens deres sundhed oftest er irrelevant. Derfor forsøger lærerne at koble sundhedsfremmende initiativer som relevante for uddannelsesforløbet, så eleverne får forståelse for, at det er vigtigt at være sund.
- Lærerne på undersøgelsens fire erhvervsskoler med sundhed som henholdsvis primær og sidestillet strategi forklarer, at implementeringen af sundhedsfremmende initiativer har været tidskrævende før effekterne blev tydelige, fordi det handler om at ændre vaner hos unge mennesker som generelt ikke er interesserede i kost og motion.
- Lærerne på undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som sekundær strategi betegner implementeringen af sundhedsfremmende initiativer som for tidskrævende og at manglende resultater har medført faldende motivation for at fortsætte initiativerne.
- Generelt er inddragelsen af lærere særligt vigtig, da de er forandringsagenter, der praktiserer implementeringen af sundhedsfremmende initiativer. Succesgraden afhænger af deres engagement og motivation.

Hvordan påvirker erhvervsskoler sundhedsfremmende initiativer elevers selvopfattede trivsel og motivation til at forblive i uddannelsesforløbet?

- For eleverne skaber koblingen mellem sundhed og uddannelse forståelse for, at sundhed bør prioriteres, fordi eleverne generelt har interesse i uddannelsesforløbet og ønsker at klare sig godt på arbejdsmarkedet.

- Sundhedsfremmende initiativer medfører ikke blot forbedringer af elevernes kost- og aktivitetsvaner. Også måltidets sociale rammer bidrager til, at eleverne skaber sociale tilknytninger, som er værdifulde for, at eleverne forbliver i uddannelsesforløbet.
- Flere elever forklarer, at skolens obligatoriske morgenmads- og motionsprojekter har medført ændret sundhedsadfærd. Dette indebærer eksempelvis, at eleverne er begyndt at træne i skolens motionscenter efter skoletid samtidigt med, at de er blevet mere bevidste om kostens betydning for velværet.
- Foruden forbedringer af elevernes fysiske forudsætninger for at gennemføre uddannelsesforløbet, så har skolernes sundhedsfremmende initiativer skabt rammer for at styrke elevernes indbyrdes sociale forhold samt lærer- og elevforholdet.
- Når eleverne får medindflydelse på skolens sundhedsfremmende initiativer, er eleverne mere motiverede for at deltage i initiativerne. Derfor bør erhvervsskolerne desuden arbejde bottom-up således, at initiativerne også udvikles på elevernes præmisser. Det læringsmæssige resultat af de sundhedsfremmende initiativer er bl.a. forbedrede handlekompetencer for eleverne.
- På undersøgelsens seks erhvervsskoler forklarer samtlige skoleledere, at der er elevgrupper, som medbringer personlige problemer, når de indleder uddannelsesforløbet. Skolelederne forklarer, at sundhed er underordnet for disse elever, fordi de har andre problemer at tage hensyn til og samtidigt ikke har interesse for sundhed. Skolelederne forklarer dog, at størstedelen af elevgrundlaget på skolerne er elever, som er påvirkelige over for sundhedsfremmende initiativer.

Perspektivering af resultater

På baggrund af hovedfundene fra de kvalitative interviews med erhvervsskoleledere, lærere og elever på erhvervsskoler kan det være anbefalingsværdigt at fokusere på forskellige indsatsområder i forbindelse med sundhedsfremmende initiativer som strategiske styringsredskaber til at fastholde elever i uddannelsesforløbet på erhvervsskoler.

Skoleledelsen har afgørende betydning for implementeringen af sundhedsfremmende initiativer

Skoleledelsen har afgørende betydning for arbejdet med de sundhedsfremmende initiativer. Dette skyldes, at ledelsen kan integrere projektet i skolens øvrige liv gennem f.eks. skolens udviklingsplan, samt tildele tid og ressourcer til aktiviteter og placere ansvar hos forskellige aktører.

Det kræver ressourcer at få sundhedsfremmende initiativer til at fungere

Ledere og lærere på erhvervsskoler bør være indstillet på, at implementeringen af sundhedsfremmende initiativer kræver tid, fordi det er tidskrævende at forandre indgroede adfærdsmekanismer på sundhedsområdet. Herudover bør skolelederne være indstillet på, at såvel implementeringen som fortsættelse af sundhedsfremmende initiativer kræver ressourcer i forhold til at dække driftsudgifter bl.a. til udvikling af faciliteter og til tidsallokering for skolens lærerstab.

Skolens lærerstab er afgørende for implementeringens succesgrad

Implementeringen af sundhedsfremmende initiativer kræver læreropbakning for at blive succesfuld. Det kræver medindflydelse blandt lærerne at udvikle holdbare rammer for sundhedsfremmende initiativer, eftersom det er lærerne som skal arbejde med initiativerne i praksis. Det kræver desuden motiverede lærere med interesse for sundhed til arbejdet med sundhedsfremmende initiativer for at implementeringen bliver succesfuld.

Små sundhedsfremmende initiativer kan have berettigelse

Den helhedsorienterede indsats er fordelagtig, men små og mindre ressourcekrævende sundhedsfremmende initiativer kan også være succesfulde.

Samarbejde med interessenter kan fremme succesfuld implementering

Erhvervsskoler bør søge samarbejde med omkringliggende interessenter, når skolen skal implementere sundhedsfremmende initiativer. Gennem samarbejde med kommuner, sundhedskonsulenter, idrætsforeninger og andre interessenter kan skolen udvikle et vidensgrundlag, der giver gode ideer og

sikrer strukturerede præmisser for implementeringen. Den helhedsorienterede indsats er fordelagtig, men interessenterne kan desuden medvirke til at udvikle mindre ressourcerkrævende initiativer, som også kan være succesfulde for erhvervsskoler.

Elevens medindflydelse på udvikling af sundhedsfremmende initiativer skaber større elevopbakning

For erhvervsskoler som skal implementere sundhedsfremmende initiativer kan eleverne med fordel få medindflydelse på udviklingen af skolens sundhedsfremmende initiativer. Det medvirker til, at skabe opbakning til initiativerne samtidigt med, at eleverne bliver mere motiverede for at deltage i initiativerne. Derfor kan erhvervsskolerne med fordel involvere eleverne i beslutningsprocessen, når sundhedsfremmende initiativer skal udvikles.

Skabe dokumentation for erhvervsskoler med succesfuld implementering af sundhedsfremmende initiativer

Dokumentation af succesfulde implementeringer af sundhedsfremmende initiativer kan styrke processen internt på skolen og skabe anerkendelse af skolens arbejde, som kan være inspiration for andre erhvervsskoler, der overvejer at arbejde med sundhedsfremmende initiativer.

Undersøgelsen bekræfter, at sundhedsfremmende initiativer har positiv indflydelse på at fastholde eleverne i uddannelsesforløbet på erhvervsskoler. Gennem implementering af sundhedsfremmende initiativer skaber erhvervsskolerne forudsætninger for at præge elevernes sundhedsadfærd og skolens elevfastholdelse. Undersøgelsen viser, at erhvervsskoler som prioriterer implementeringen af sundhedsfremmende initiativer og tør afsætte ressourcer til at integrere sundhed som vigtig bestanddel af skolens kultur, oplever initiativerne som mest succesfulde i forhold til at motivere eleverne til at forblive i uddannelsesforløbet og sikre opbakning til initiativerne fra lærerstaben og eleverne.

Rapportens resultater kan anvendes som redskab til at skabe forståelse for, hvordan elever på erhvervsuddannelser kan fastholdes gennem arbejdet med sundhedsfremmende initiativer. Herudover kan undersøgelsen anvendes som grundlag for kommunal og statslig myndighedsrådgivning i forhold til at implementere sundhedsfremmende initiativer på landets erhvervsskoler.

Indledning

Baggrund

Gennem nationale handlingsplaner har Norge, Sverige, Finland, Island og Danmark målsætninger om, at børn og unges sundhed skal forbedres. Hidtil har målgruppen for sundhedsinitiativer i særdeleshed fokuseret på førskolen og grundskolen, men sundhedsudfordringerne er markante på ungdomsuddannelserne. Undersøgelser dokumenterer, at mange nordiske unge ikke efterlever de Nordiske anbefalinger om at begrænse fedt og sukker i kosten samt være fysisk aktive én time dagligt som minimum. Heriblandt viser de seneste rapporter fra den nationale undersøgelse af danskernes kostvaner og fysiske aktivitet, at forkert sammensat kost og et lavt fysisk aktivitetsniveau er udbredt blandt de fleste befolkningsgrupper inklusive unge (Matthiessen *et al* 2009; Pedersen *et al* 2010). Sundhedsfremmende indsatser bør også fokusere på unges sundhedsvaner, eftersom kost- og aktivitetsvaner etableres i barndommen og ungdommen med livslang indflydelse på sundheds- og livsstilsvaner i voksenlivet (Ovesen 2003; Hughes *et al* 2007; Freedman *et al* 2010).

Baggrunden for undersøgelsen er en erkendelse af, at usund kost og fysisk inaktivitet øger forekomsten af kroniske sygdomme samtidigt med, at forskellen på mange befolkningsgruppers sundhedsviden og sundhedsadfærd er markant. Forekomsten af overvægt og livsstilssygdomme har desuden sociale slagsider. Personer med kort uddannelse og begrænsede socioøkonomiske ressourcer lever kortere og har flere år med sygdom end personer med lang uddannelse og bedre socioøkonomisk status (Groth & Fagt 2003). Der er derfor behov for mere viden om, hvad der skaber forandring hos de grupper, der har det største behov. Herunder kan arbejdet med sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler medvirke til at skabe viden om, hvordan unges sundhed kan forbedres gennem erhvervsskoler sundhedsfremmende arbejde. På nuværende tidspunkt er frafaldet blandt elever på landets erhvervsskoler markant - eksempelvis gennemfører blot 51 pct. af unge på tekniske skoler uddannelsesforløbet, mens 40 pct. af de unge, som frafalder uddannelsen ikke gennemfører andre uddannelser inden for 10 år (UVM 2008). Gennem udarbejdelsen af handlingsplaner for øget gennemførelse har erhvervsskolerne muligheder for at arbejde strategisk med fastholdelsesinitiativer. Herunder kan sundhedsfremmende initiativer være strategiske styringsredskaber til fastholdelse af elever. Derfor er det interessant om sundhedsfremmende initiativer både har effekt på elevers sundhed og erhvervsskoler elevfrafald og hvilke forudsætninger der kræves for at erhvervsskolerne lykkedes med sundhedsfremmende initiativer.

Fødevarerstyrelsens Ernæringskontor har bedt DTU Fødevarerinstitutionen om at forestå en sociologisk undersøgelse af arbejdet med sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler. Undersøgelsen er baseret på en antagelse om, at sunde måltider og fysisk aktivitet har betydning for at fastholde elever på erhvervsskoler i uddannelsesforløbet. Derfor vil undersøgelsen identificere, hvilken betydning sundhedsfremmende initiativer på kost- og bevægelsesområdet har for at forhindre frafaldet af elever på erhvervsskoler.

Formål

Hovedformålet med undersøgelsen er at undersøge, hvordan sundhedsfremmende initiativer kan medvirke til at forhindre frafald af elever på erhvervsskoler. Derfor vil rapporten være baseret på følgende undersøgelsesspørgsmål: Hvordan sundhedsfremmende initiativer prioriteres hos *skoleledelsen* på forskellige erhvervsskoler? Hvordan *medarbejdere* på erhvervsskoler kan bidrage til at gennemføre sundhedsfremmende initiativer i hverdagen? Hvordan erhvervsskoler sundhedsfremmende initiativer påvirker *elevers* selvopfattede trivsel og motivation til at forblive i uddannelsesforløbet? Disse hovedområder medvirker til, at sundhedsfremmende initiativer undersøges ud fra et helhedsorienteret perspektiv, hvor samtlige organisatoriske niveauer på erhvervsskoler inkluderes som relevante aktører for arbejdet med sundhedsfremmende initiativer.

Forskningsdesign og metode

Undersøgelsen gennemføres som et komparativt case studie af seks erhvervsskoler arbejder med sundhedsfremmende initiativer, hvor kvalitative forskningsinterviews anvendes som dataindsamlingsmetode. Grundlæggende er kvalitative forskningsmetodikker fællesbetegnelse for forskellige undersøgelsesmetoder, der skaber forståelse for adfærd og præferencer eller motiver og holdninger til forskellige tematikker. Formålet med kvalitative forskningsinterviews er blandt andet at indsamle beskrivelser fra respondenter livsverdener med henblik på at fortolke betydningen af bestemte fænomener (Kvale 2001).

Denne undersøgelse baseres på kvalitative forskningsinterviews med henholdsvis ledere, medarbejdere og elever på erhvervsskoler således, at sundhedsfremmende initiativers indflydelse for at fastholde elever belyses fra samtlige aktører. Undersøgelsens datagrundlag er således konkret baseret på semistrukturerede dybdeinterviews med ledere samt fokusgruppeinterviews med henholdsvis lærere og elever på grundforløbet på erhvervsskoler. På baggrund heraf bliver der i alt gennemført tre interviews på hver erhvervsskole således, at undersøgelsens datagrundlag tilsammen vil bestå af seks dybdeinterviews med

ledere, seks fokusgruppinterviews med medarbejdere og seks fokusgruppinterviews med elever. Indledningsvist gennemføres hvert case studie af erhvervsskoler kost- og bevægelsesindsatser som selvstændige undersøgelser, som efterfølgende krydsanalyseres på tværs af de respektive cases.

Gennem kvalitative forskningsinterviews med ledere, lærere og elever på forskellige erhvervsskoler kan der skabes helhedsorienteret forståelse for, hvilken indflydelse sundhedsfremmende initiativer har for at fastholde elever i uddannelsesforløbet. Kvalitative forskningsinterviews er således en hensigtsmæssig metode til at undersøge respondenters oplevelse af egne hverdagspraksisser. Gennem interviewets interaktionsform sættes respondenten i stand til at formidle motiver og holdninger til bestemte tematikker ud fra egne perspektiver (Kvale 2001). Disse tematikker fungerer samtidigt som forudbestemte pejlemærker for forskningsinterviewets struktur og formål. Derfor er forskningsinterviews relevante, når formålet er at opnå viden om specifikke tematikker som kost- og bevægelsesindsatser indflydelse på frafald blandt elever på erhvervsuddannelser. Desuden giver kvalitative forskningsinterviews mulighed for at supplere forudbestemte og strukturerede spørgsmålskategorier med spørgsmål, der forfølger respondentens svar således, at der kan fremkomme nye perspektiver på undersøgelsens tematikker (Kvale 2001).

Rekrutteringsmetode

Der anvendes en bevidst udvælgelsesstrategi som undersøgelsens rekrutteringsmetode. Fordelen ved den bevidste rekrutteringsmetode er, at repræsentationen af relevante erhvervsskoler sikres, hvilket er afgørende for undersøgelsens konklusioner. Derimod er ulempen ved den bevidste udvælgelsesstrategi, at undersøgelsesresultaterne ikke er generaliserbare. Imidlertid udvælges undersøgelsens erhvervsskoler i en delmålgruppe således, at undersøgelsen er strategisk repræsentativ, eftersom den beskæftiger sig med et udsnit af erhvervsskoler med særlig relevans for temaet (Harboe 2006). For indeværende undersøgelse vil denne delmålgruppe være baseret på erhvervsskoler med forskellige sundhedsfremmende initiativer på kost- og bevægelsesområdet, hvilket er relevant i forhold til at undersøge tematikker omkring erhvervsskoler fastholdelse af elever.

Gennem undersøgelsens bevidste udvælgelsesstrategi rekrutteres erhvervsskoler, der prioriterer sundhedsfremmende initiativer forskelligt. Derfor inkluderer undersøgelsen seks erhvervsskoler, hvor to erhvervsskoler har sundhedsfremmende initiativer som primære strategiske styringsredskaber til fastholdelse i handlingsplanen for øget gennemførelse. To skoler sidestiller sundhedsfremmende initiativer med andre styringsredskaber i handlingsplanen for øget gennemførelse. To skoler har implementeret

sundhedsfremmende initiativer som sekundære strategiske styringsredskaber til fastholdelse i handlingsplanen for øget gennemførelse. Fremover forkortes de tre typer skoler som hhv. "skoler med sundhed som primær strategi", "skoler med sundhed som sidestillet strategi" og "skoler med sundhed som sekundær strategi".

Det er essentielt, at undersøgelsens erhvervsskoler med sundhedsfremmende initiativer som minimum arbejder med indsatser på kostområdet, som eventuelt kan være suppleret med bevægelsesindsatser. Foruden rekrutteringen af erhvervsskoler med forskelligt arbejde med sundhedsfremmende initiativer, indebærer rekrutteringsprocessen samtidigt, at der udvælges relevante ledere, medarbejdere og elever som respondenter fra undersøgelsens respektive skoler. Den bevidste udvælgelsesstrategi har medvirket til at inkludere skoleledere med ledelsesansvar for fastholdelsesinitiativer som bl.a. kost- og bevægelsesindsatser. Disse skoleledere kan medvirke til at belyse, hvordan kost og bevægelse prioriteres på den enkelte skole. Rekrutteringsprocessen har samtidigt sikret, at der inkluderes medarbejdere, som har kendskab til skolens sundhedsfremmende initiativer. Herudover er der lagt vægt på at rekruttere elever, som har været tilknyttet grundforløbet på en erhvervsuddannelse over en længere periode således, at eleverne har vidensgrundlaget til at vurdere deres trivsel og motivation til at forblive i uddannelsesforløbet i forhold til skolens sundhedsfremmende initiativer. Desuden har rekrutteringsprocessen sørget for, at kønsfordelingen af elever er sikret således, at undersøgelsen får kønsdifferentierede perspektiver på elevers selvopfattede trivsel og motivation til at forblive i uddannelsesforløbet i forhold til skolens sundhedsfremmende initiativer.

Undersøgelsen inddrager erhvervsskoler fra forskellige landsdele således, at undersøgelsesresultaterne kan afdække, hvorvidt der eksisterer geografiske forskelle på erhvervsskoler kost- og bevægelsesindsatser. Gennem case studier af, hvordan sundhedsfremmende initiativer på forskellige erhvervsskoler kan medvirke til at mindske frafaldet af elever, kan undersøgelsen identificere geografiske forskelle på erhvervsskoler arbejde med sundhedsfremmende initiativer.

Beskrivelse af undersøgelsens erhvervsskoler

Figur 1: Oversigt over undersøgelsens erhvervsskoler¹

¹ Under dataindsamlingen har lærere og elever blandt undersøgelsens seks erhvervsskoler ønsket anonymitet. Derfor anonymiseres samtlige seks erhvervsskoler og optræder gennem rapporten som *skole 1-6*.

	Skole 1	Skole 2	Skole 3	Skole 4	Skole 5	Skole 6
Antal elever/lærere	1300/250	3.000/550	2.500/400	3.000/500	2.500/450	3.000/400
Landsdel	København	Sjælland	Sjælland	Jylland	Jylland	Jylland
Sundhedsfremmende initiativer	Morgenmad Motionscenter 5 timers ugentlig motion	Morgenmad Motionscenter 4 timer ugentlig motion	Tidl. Morgenmad To timers ugentlig motion	Morgenmad 8 timer motion pr. uge Rygestopkursus Samarbejde med kommunen og idrætsforeninger motionscenter	Morgenmad 6 timer motion pr. uge Konditest Samarbejde med idrætsforeninger og kommunen motionscenter	Tidl. Morgenmad To timers ugentlig motion
Kategoriseringen i undersøgelsen	Sidestillet	Sidestillet	Sekundær	Primær	Primær	Sekundær
Frafaldsprocent	19 pct.	19 pct.	22 pct.	21 pct.	24 pct.	24 pct.
Antal lærere i fokusgruppe	6	4	4	5	6	7
Antal elever i fokusgruppe	5 (3 piger/to dreng)	5 (3 drenge/to piger)	5 (3 drenge/2 piger)	7 (4 piger/3 drenge)	4 (2 piger/2 drenge)	5 (3 drenge/2 piger)

Analyse

Landets erhvervsskoler spiller fremtrædende roller for udviklingen af sundhedsfremmende initiativer, som har betydningsfuld indflydelse på unges hverdagsliv. Det skaber forudsætninger for at implementere sundhedsfremmende initiativer, som har indflydelse på unges personlige plan, sociale netværk samt indlærings- og koncentrationsevner. I obligatoriske handlingsplaner for øget gennemførelse udarbejder erhvervsskolerne formaliserede strategiske målsætninger for, hvordan skolens elevfrafald kan formindskes. Oversigten over indholdet i handlingsplaner for øget gennemførelse for 2010 viser, at 15 pct. af erhvervsskolerne prioriterer sundhed/idræt som styringsredskab til at skabe øget gennemførelse². Gennem implementeringen af formaliserede sundhedsfremmende initiativer på skolers organisatoriske ledelsesniveau har skolerne muligheder for aktivt at øve indflydelse på elevernes sundhedsvaner samtidigt med, at initiativerne kan forhindre elevfrafaldet fra uddannelsesforløbet.

Prioriteringer af sundhedsfremmende initiativer blandt erhvervsskoleledere

Sundhedsfremmende initiativer er implementeret som formaliserede styringsredskaber i handlingsplanerne for øget gennemførelse blandt de seks erhvervsskoler i indeværende undersøgelse. Baggrunden for at implementere sundhedsfremmende initiativer som strategiske styringsredskaber til at formindske elevfrafaldet er erkendelser af, at skolelederne opfatter sundhed, trivsel, læring og fastholdelse af elever som sammenhængende faktorer. Gennem undersøgelsens semistrukturerede dybdeinterviews med skoleledere anerkender fire af lederne således, at sundhedsfremmende initiativer som kost og bevægelse er blevet vigtige fastholdelsesparametre på deres skole sidestillet med traditionelle fastholdelsesinitiativer som mentorordninger eller kompetencevurderinger af elever. Derfor forklarer fire skoleledere, at sundhedsfremmende initiativer har opnået stor accept som fastholdelsesredskab og prioriteres som styringsredskab i deres skoles handlingsplaner for øget gennemførelse:

”Vi har implementeret kost- og bevægelsesinitiativer i skolens handlingsplan for øget gennemførelse, fordi vores overbevisning er, at sunde vaner medvirker til, at eleverne forbliver i uddannelsesforløbet. Derfor har vi prioriteret at have obligatorisk morgenmad inden undervisningen samt deciderede motionstimer, hvor eleverne er aktive sammen og får rørt sig. Tidligere havde vi vanskeligt ved at gennemskue sammenhængen mellem

² Jf. bilag 1

fastholdelse og sundhed, men i dag erkender vi, at kost og bevægelse har stor betydning for den enkelte elevs trivsel og lyst til at være i uddannelsesforløbet” (skoleleder, skole 4).

Gennem undersøgelsens seks semistrukturerede dybdeinterviews med skoleledere tilkendegiver fire af de seks ledere, at sundhedsfremmende initiativer har betydning for elevernes trivsel under uddannelsesforløbet. Skolelederne forklarer, at sundhedsfremmende initiativer har opnået stor opmærksomhed for deres arbejde med at udvikle nye strategiske styringsredskaber i skolernes handlingsplaner for øget gennemførelse over de seneste år.

Til trods for, at sundhedsfremmende initiativer er implementeret som formaliserede styringsredskaber blandt samtlige seks erhvervsskoler, er der forskel på, hvordan skolerne arbejder med initiativerne i praksis. Generelt kombinerer undersøgelsens seks erhvervsskoler sundhedsfremmende initiativer med andre fastholdelsesindsatser. Kombinationen af strategiske styringsredskaber i skolernes respektive handlingsplaner medvirker til, at sundhedsfremmende initiativer prioriteres forskelligt for skolerne. To skoler har sundhed som primær strategi. To skoler sidestiller sundhedsfremmende initiativer med andre styringsredskaber. To skoler har implementeret sundhedsfremmende initiativer som sekundære strategiske styringsredskaber til fastholdelse i handlingsplanen for øget gennemførelse.

Erhvervsskoler med sundhed som primær strategi

For undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som primær strategi er målsætningen at integrere sundhed som bestanddel af skolens kultur. Derfor har erhvervsskolerne intentioner om at forankre sundhedsfremmende initiativer på skolens forskellige organisatoriske niveauer. For skolelederne tilstræbes at udvikle sundhedsfremmende initiativer i handlingsplanen for øget gennemførelse, som kan omsættes til konkrete initiativer, hvor elever og medarbejdere involveres:

”Vi arbejder med sundhed som en helhedsorienteret fastholdelsesstrategi, hvor skolens sundhedsstrategier ikke blot skal være fine ord nedskrevet i handlingsplanen for øget gennemførelse. Vi arbejder konstant på at skabe rød tråd mellem vores idégrundlag på det strategiske niveau og implementeringen i praksis. Derfor skal vores sundhedsinitiativer kunne mærkes i hele skolens organisation, så elever og lærere involveres og medvirker til at udvikle skolens sundhedsinitiativer fremadrettet” (skoleleder, skole 5).

Den helhedsorienterede sundhedsstrategi på disse to erhvervsskoler inkluderer, at skolerne har implementeret aktive sundhedspolitikker på kostområdet. Dette indebærer, at der stilles krav til skolernes kantiner om at servere sunde måltider samtidigt med, at sukkersødede drikkevarer søges udfaset fra sortimentet i kantinerne. Herudover har erhvervsskolerne implementeret morgenmadsprojekter med obligatorisk deltagelse, hvor eleverne samles klassevis inden undervisningen for at spise morgenmad sammen. For disse erhvervsskoler suppleres sundhedspolitikker på kostområdet desuden med bevægelsesinitiativer, hvor eleverne har obligatorisk deltagelse i idrætsaktiviteter i skoletiden. Tilsammen karakteriserer disse sundhedsfremmende initiativer således konkrete sundhedsfremmende styringsredskaber, som understøtter erhvervsskolernes handlingsplaner for øget gennemførelse i praksis.

Foruden sundhedsfremmende initiativer som strategiske styringsredskaber til fastholdelse af elever i uddannelsesforløbet, arbejder disse skoler med forskelligartede sekundære fastholdelsesinitiativer. Herunder har skolerne etableret mentorordninger for elever, som tidligere har frafaldet uddannelser således, at denne elevgruppe får tilknyttet en uddannelsesvejleder, når eleven begynder på uddannelsesforløbet. Herudover vil skolerne etablere tættere samarbejde med kommunale samarbejdspartnere således, at kommunale instanser, der som kan være behjælpelige med at fastholde elever i uddannelsesforløbet placeres fysisk på skolen for at skabe muligheder for at reagere hurtigere på frafaldstruede elever i samarbejde med skolens studie- og erhvervsvejledere.

Erhvervsskoler med sundhed som sidestillet strategi

Blandt undersøgelsens seks erhvervsskoler sidestiller to erhvervsskoler sundhedsfremmende initiativer med andre strategiske styringsredskaber i handlingsplanen for øget gennemførelse som midler til at formindske elevfracfaldet. Foruden sundhedsfremmende initiativer har erhvervsskolerne bl.a. integreret mentorordninger, sociale indsatser, undervisningsudvikling og elevkompetenceudvikling i handlingsplanen for øget gennemførelse. Gennem dybdeinterviewene med skolelederne på disse to erhvervsskoler forklarer lederne, at sociale indsatser prioriteres højt som styringsredskaber til at formindske elevfracfaldet, eftersom mange elever ikke har ressourcestærke baggrunde og medbringer personlige problematikker, der skaber forudsætninger for, at uddannelsesforløbet afbrydes urettidigt:

”For vores vedkommende bliver sociale initiativer som vores mentorordning prioriteret højt som værktøj til at nedbringe frafaldsprocenten blandt eleverne. Der er mange elever som ikke kommer fra ressourcestærke baggrunde og sociale mentorordninger kan derfor være støttende i forhold til at håndtere problematikker, som rækker længere end blot elevens

faglighed. Herudover har vores opmærksomhed på sundhedsindsatser været skærpet over de seneste år, fordi andre skoler har bevist, at sådanne indsatser fungerer. Når vi reviderer handlingsplanen for øget gennemførelse næste år, så har vi allerede overvejet, at styrke vores fokus på sundhedsindsatser i handlingsplanen” (skoleleder, skole 1).

På nuværende tidspunkt har de to erhvervsskoler imidlertid anerkendt sundhedsfremmende initiativer som relevante styringsredskaber til at formindske elevfrafaldet. Derfor har skolerne allerede implementeret morgenmadsprojekter med obligatorisk deltagelse i samarbejde med skolernes respektive kommuner. Imidlertid forklarer skolelederne, at morgenmadsprojekterne er kommunalt finansieret og skolerne vil have økonomiske vanskeligheder ved at fortsætte morgenmadsprojekterne når finansieringen ophører. Alligevel forklarer skolelederne, at sundhedsfremmende initiativer fremover vil integreres mere fremtrædende i handlingsplanen for øget gennemførelse:

”Det har været yderst interessant at have gennemført morgenmadsprojektet på skolen, fordi vi har stillet os meget tvivlende over for sammenhængen mellem sundhedsfremmende initiativer og fastholdelse af elever. Med morgenmadsprojektet er vi blevet positivt overraskede, fordi eleverne er mere deltagende i undervisningen og er mere energiske” (skoleleder, skole 2).

For skolelederne har sammenkoblingen mellem sundhedsfremmende initiativer og fastholdelse indledningsvist været vanskelig at gennemskue. Derfor har skolelederne været tvivlende over for effekten af sundhedsfremmende initiativer som strategisk styringsredskab til at fastholde elever i uddannelsesforløbet. Herunder forklarer skolelederne, at de tidligere opfattede sundhedsfremmende initiativer som *”indsatser, der ikke havde sammenhæng med fastholdelse og udelukkende anvendtes af erhvervsskoler, der ønskede at profilere sig som sunde skoler”* (skoleleder, skole 1). Imidlertid har skolelederne ændret holdninger til sundhedsfremmende initiativer efter implementeringen, men implementeringsprocessen har været vanskelig at håndtere indledningsvist. Til trods for, at skolerne har etableret samarbejde med kommunale instanser, så har skolelederne haft behov for mere rådgivning under implementeringsprocessen.

Erhvervsskoler med sundhed som sekundær strategi

De resterende to erhvervsskoler i undersøgelsen har implementeret sundhed som sekundær strategi i handlingsplanen for øget gennemførelse. I handlingsplanen for øget gennemførelse har skolerne således

nedprioriteret sundhedsfremmende indsatser til fordel for mentorordninger, opkvalificering af lærerkompetencer, sociale indsatser og elevkompetenceudvikling. Baggrunden for at nedprioritere sundhedsfremmende initiativer som strategiske styringsredskaber i handlingsplanen for øget gennemførelse forklares af skolelederne med, at tidligere erfaringer med morgenmadsprojekter ikke har svaret til forventningerne:

”Forrige år besluttede vi at implementere morgenmadsordning med obligatorisk deltagelse for eleverne inden undervisningen. Vi erfarede imidlertid, at eleverne ikke var interesserede i morgenmadsordningen og hele projektet var generelt ikke succesfuldt, fordi vi ikke oplevede forbedringer ved elevernes motivation i undervisningen. Derfor besluttede vi at afbryde morgenmadsprojektet igen og nåede egentlig blot at iværksætte projektet i seks måneders tid” (skoleleder, skole 6).

For skolelederne fra erhvervsskoler med sundhed som sekundær strategi har tålmodigheden til afvente implementeringens effekter ikke været tilstrækkelig. Derfor har skolelederne ikke vurderet implementeringen som tilstrækkelig succesfuld til at fortsætte fremover.

Herudover forklarer skolelederne, at beslutningen om at implementere sundhedsfremmende initiativer er taget på baggrund af inspiration fra andre erhvervsskoler, som arbejder succesfuldt med sundhedsfremmende initiativer. Dette har overbevist skolelederne om sammenhængen mellem sundhed og fastholdelse. Imidlertid har skolelederne ikke arbejdet struktureret med sundhedsfremmende initiativer i forhold til undersøgelsens erhvervsskoler med sundhedsfremmende initiativer som succesfulde fastholdelses initiativer. Herunder har skolelederne ikke etableret betydningsfulde samarbejdsrelationer med relevante aktører i skolens lokalområde som idrætsforeninger, sundhedskonsulenter og/eller andre interessenter, som kunne understøtte implementeringsprocessen med konkret rådgivning.

Implementeringer af sundhedsfremmende initiativer er udfordrende og ressourcekrævende i praksis

Gennem undersøgelsens seks semistrukturerede dybdeinterviews med skoleledere forklarer lederne, at implementeringen af sundhedsfremmende initiativer er udfordrende og krævende. For samtlige skoleledere karakteriseres implementeringen af sundhedsfremmende initiativer som risikobetonet, eftersom kost og fysisk aktivitet er utraditionelle og anderledes måder at formindske elevfrafald på. Derfor har implementeringen af sundhedsfremmende initiativer været ressourcekrævende i forhold til skabe

sundhedsfremmende initiativer, som stemmer overens med skolens behov, begrænse økonomiske omkostninger samt omsætte tankesæt om sundhedsfremmende initiativer til praksis.

For undersøgelsens erhvervsskoler med sundhed som primær strategi har implementeringen af sundhedsfremmende initiativer været karakteriseret som en helhedsorienteret proces. Skolens overbevisninger om, at sundhedsfremmende initiativer kan formindske elevfrafaldet har således været drivkraft for at implementere sundhed som skolens primære strategi i handlingsplanen for øget gennemførelse:

”For vores vedkommende har implementeringen af sundhedsfremmende initiativer i handlingsplanen for øget gennemførelse virkelig været anderledes satsninger i forhold til traditionelle fastholdelsesstrategier. Derfor har implementeringen også været risikobetonet, fordi implementeringen ikke ville være ensbetydende med formindsket elevfrafald. Tværtimod kunne implementeringen medføre stigende elevfrafald, hvis initiativerne ikke havde opbakning fra lærerstaben” (skoleleder, skole 4).

Implementeringen af sundhedsfremmende initiativer har således været utraditionelle satsninger for erhvervsskolerne, der forhåndsvist ikke havde kendskab til, hvilke økonomiske og ressourcemæssige omkostninger, som implementeringen af sundhedsfremmende initiativer krævede. Imidlertid har erhvervsskolerne allerede indledningsvist prioriteret implementeringen af sundhedsfremmende initiativer som langstrakte forløb. Skoleledelsen haft været opmærksom på, at implementeringen af sundhedsfremmende initiativer ville være tidskrævende før forbedringer af elevfrafaldet ville være målbare i skolernes respektive frafaldsstatistikker.

Herudover forklarer skolelederne fra undersøgelsens fire erhvervsskoler med sundhed som primær eller sidestillet strategi, at der er udfordringer forbundet med at få eleverne til at spise sundt, hvilket bl.a. indebærer, at eleverne, især drengene, ikke spiser meget af tilgængeligt frugt og grønt. Desuden nævner skolelederne, at eleverne i høj grad spiser junkfood og slik uden for skoletiden og skolen ikke længere har indflydelse på elevernes handlinger og sundhedsvaner. Til trods for disse udfordringer, tilkendegiver skolelederne, at implementeringen af sundhedsfremmende initiativer er relevante strategiske styringsredskaber til fastholdelse. Derfor forklarer skolelederne, at handlingsplanen for øget gennemførelse også fremover vil indeholde sundhedsfremmende initiativer.

På nuværende tidspunkt kan undersøgelsens fire erhvervsskoler med sundhed som primær eller sidestillet strategi efterhånden måle effekter af implementeringen af sundhedsfremmende initiativer. Derfor viser undersøgelsens semistrukturerede interviews med skolelederne, at lederne forbereder initiativer, som styrker skolernes respektive arbejde med sundhedsfremmende initiativer fremover. Heriblandt har skolelederne intentioner om at formalisere arbejdet med sundhedsfremmende initiativer yderligere ved at lade lærere tage kost- og motionsorienteret efteruddannelse. Blandt undersøgelsens skoleledere nævnes temaarrangementer om mad og bevægelse for elever og lærere desuden som muligheder for at skabe fokus på mere bevægelse og leg i elevernes hverdag. Herudover har skolelederne også intentioner om involverende sundhedssamtaler, hvor viden om unges sundhed, sundere skolekost og trivselsfremme drøftes i samspil med eleverne for at udvikle deres kompetencer til at mestre og navigere i tilværelsen.

Tidsmæssige udfordringer ved implementeringen af sundhedsfremmende initiativer

Udfordringerne ved at implementere sundhedsfremmende initiativer beskrives ensartet i interviewene med undersøgelsens seks skoleledere, men erhvervsskolerne har håndteret udfordringerne forskelligt. For undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som sekundær strategi har udfordringerne været uoverskuelige og skolernes respektive morgenmadsprojekter har været korterevarende forløb, fordi implementeringen ikke har været øjeblikkelig effektiv:

”Vi implementerede sundhedsfremmende initiativer, fordi andre skoler har implementeret sådanne initiativer succesfuldt. Derfor implementerede vi morgenmadsordningen og motionstimerne på forsøgsbasis over tre måneders tid, fordi det virkede som en økonomisk overskuelig løsning, som ikke krævede unødvendige mandskabsressourcer. Som skoleleder må jeg dog konstatere, at tre måneders tid senere spiste eleverne stadigvæk ikke morgenmad eller interesserede sig for vores motionstimer. Desuden havde elevfrafaldet heller ikke ændret sig” (skoleleder, skole 3).

For skolelederne på undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som sekundær strategi bliver implementeringen af sundhedsfremmende initiativer karakteriseret som nemmere at implementere end andre fastholdelsesinitiativer. Når implementeringen af sundhedsfremmende initiativer ikke kan karakteriseres som succesfuld af skolelederne er det indikationer på, at sundhedsfremmende initiativer kræver ressourcer at implementere før initiativerne medvirker til at formindske elevfrafaldet.

For undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som sidestillet strategi, har skolerne indledningsvist implementeret overskuelige initiativer som supplement til skolernes øvrige fastholdelsesinitiativer. Disse strategiske dispositioner har medvirket til at udvikle skolernes sundhedsfremmende initiativer over længerevarende perioder, hvilket har udviklet skoleledelsens og lærerstabens overbevisning til, at sundhedsfremmende initiativer kan formindske elevfrafaldet:

”I begyndelsen må jeg erkende, at både skoleledelsen og lærerne var skeptiske over for, hvordan sundhedsfremmende initiativer som morgenmadsprojekter eller motionstimer havde indflydelse på at forhindre elevfrafaldet. Faktisk havde vi mange diskussioner om, hvorvidt implementeringen ville være udbytterig, fordi det var vanskeligt at visualisere sammenhængen mellem sundhed og elevfrafald. Med tiden er vores skepsis imidlertid forsvundet sideløbende med, at initiativerne har skabt forandringer. Det har været tidskrævende, men sundhedsfremmende initiativer vil bestemt fylde mere i handlingsplanen for øget gennemførelse fremover” (skoleleder, skole 2).

Derfor har erhvervsskolerne også intentioner om at skærpe opmærksomheden på sundhedsfremmende initiativer i handlingsplanerne for øget gennemførelse fremover. I modsætning til undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som sekundær strategi, så erkender skolelederne således, at sundhedsfremmende initiativer er effektfulde når initiativerne kan implementeres over længevarende perioder.

Økonomiske udfordringer ved implementeringer af sundhedsfremmende initiativer

Foruden krævende tidsressourcer ved implementeringen af sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler, forklarer skolelederne, at implementeringen også indebærer økonomiske udfordringer. For skolelederne indebærer manglende økonomiske midler til at iværksætte sundhedsfremmende initiativer som morgenmadsprojekter, at lederne vil søge inspiration fra erhvervsskoler, som har formået at formindske elevfrafaldet med sundhedsfremmende initiativer som styringsredskaber. Dermed har skolelederne forhåbninger om at modtage inspirerende forslag til, hvordan sundhedsfremmende initiativer kan omsættes til praksis uden store økonomiske finansieringsmidler. Generelt fremhæves økonomiske midler som den største udfordring ved at implementere sundhedsfremmende initiativer. Herunder tænkes der specielt på, at det koster penge at igangsætte nye initiativer.

Derfor er det også ærgerligt, at skolen vil have økonomisk vanskeligt ved at fortsætte morgenmadsprojektet når finansieringen fra kommunen stopper. Ikke desto mindre vil vi forsøge at udvikle sundhedsfremmende initiativer fremover, som fylder mere end i dag” (skoleleder, skole 2).

Grundet manglende økonomiske midler til at iværksætte sundhedsfremmende initiativer forklarer skolelederne fra erhvervsskoler med sundhed som sidestillet strategi, at arbejdet med sundhedsfremmende initiativer kræver alternative løsningsmodeller.

Erhvervsskolelærere som sundhedsfremmende forandringsagenter

Forskningsresultater fra en skotsk procesevaluering af implementeringen af sundhedsfremmende initiativer på grundskoler fremhæver bestemte implementeringsprincipper, som betydningsfulde for skolers evner til at implementere sundhedsfremmende initiativer i praksis (Inchley *et al* 2006). Herunder karakteriserer procesevalueringen ejerskab og empowerment, management og ledelse samt integration som konkrete handlinger, som har betydning for udviklingen af sunde skoler.

Grundlæggende medvirker ejerskab til at skabe rammer for skolers arbejde med sundhedsfremmende initiativer. Ejerskabet skabes bl.a. ved, at skolen har selvbestemmelse i forhold til, hvilke sundhedsproblematikker, skolen vil arbejde med. Det er særligt vigtigt ikke at undervurdere lærernes betydning for sundhedsprojekter, da lærerne er primære forandringsagenter og implementeringen af sundhedsfremmende initiativer afhænger af deres engagement og motivation (Viljoen *et al* 2005). Ledelse er vigtigt, da det er afgørende, at skolens ledelse er involveret. Dette giver sundhedsprojekter status og legitimitet og ledelsesrepræsentanter kan integrere projektet i skolens øvrige liv gennem udviklingsplaner, samt tildele tid og ressourcer til aktiviteter og placere ansvar hos forskellige aktører. Integration er det, organisationsudviklingen stræber mod. Det er afgørende, at sundhedsfremme ikke betragtes som en enkelt aktivitet, men snarere som en grundlæggende værensmåde, som gennemtrænger skolens kultur med tætte tilknytninger til skolens grundlæggende mål.

Gennem indeværende undersøgelse kan procesevalueringens implementeringsprincipper overføres til implementeringen af sundhedsfremmende initiativer på erhvervsskoler. Skolelederne fra erhvervsskoler med sundhed som primær strategi forklarer, at lærerstaben har haft afgørende betydning for implementeringens succesgrad:

”Siden vi besluttede at prioritere sundhedsfremmende initiativer som vores primære strategiske styringsredskaber i handlingsplanen for øget gennemførelse har vi været opmærksomme på, at lærerstaben er afgørende for om initiativerne bliver succesfulde. Jeg plejer at kalde lærerstaben for vores udøvende part i forhold til handlingsplanen for øget gennemførelse, fordi lærerne er det afgørende forbindelsesled mellem skolens visioner og udførelse i praksis” (skoleleder, skole 5).

For skolelederne fra erhvervsskoler med sundhed som primær strategi karakteriseres samspillet mellem skolens organisatoriske niveauer således som bestemmende for, hvordan skolernes respektive sundhedsfremmende initiativer fungerer i praksis. Herunder fremhæver skolelederne således lærerne som essentielle forbindelsesled mellem skolens visioner om at implementere sundhedsfremmende initiativer som skolens primære strategi og implementeringen af initiativerne i praksis.

Derfor forklarer skolelederne, at lærerstabens tillid til, at sundhedsfremmende initiativer kan formindske skolens elevfrafald er afgørende forudsætninger for at implementere sundhedsfremmende initiativer. På baggrund af dybdeinterviewene med undersøgelsens skoleledere kan forskellen på, hvorvidt sundhedsfremmende initiativer fungerer i praksis i særdeleshed forklares med, hvorvidt skolerne formår at skabe samspil mellem skolens organisatoriske niveauer.

Gennem undersøgelsens fire semistrukturerede dybdeinterviews med skolelederne fra erhvervsskoler med sundhed som primær eller sidestillet strategi forklarer lederne samstemmende, at udviklingen af strategiske styringsredskaber til at formindske elevfrafaldet skal være overensstemmende med lærerstabens overbevisninger. For skolelederne fra undersøgelsens fire erhvervsskoler med sundhed som primær eller sidestillet strategi har lærerstabens opbakning til sundhedsfremmende initiativer som fastholdelsesredskaber haft markant indflydelse på arbejdet med sundhedsfremmende initiativer:

”I forbindelse med overvejelserne om at implementere nye fastholdelsesstrategier i handlingsplanen for øget gennemførelse involverede vi faktisk medarbejdere, som udtrykte lyst til at udvikle skolens retningslinjer til at forhindre elevfrafald. Derfor udviklede vi en arbejdsgruppe, hvis formål var at identificere pejlemærker for skolens fastholdelsesarbejde fremover. Med arbejdsgruppen har vores samlede lærerstab haft muligheder for at være involveret i skolens fastholdelsesarbejde og haft muligheder for medindflydelse på skolens fastholdelsesinitiativer fremadrettet” (skoleleder, skole 4).

Gennem fokusgruppeinterviewene med lærere på erhvervsskolerne med sundhed som henholdsvis primær og sidestillet strategi forklarer lærerne samtidigt, at medindflydelsen på skolens fastholdelsesinitiativer har været motiverende. For lærerne har medindflydelsen på skolernes fastholdelsesinitiativer medvirket til, at handlingsplanerne for øget gennemførelse ikke blot er virkelighedsfjerne visioner, som ikke er i overensstemmelse med realistiske behov på fastholdelsesområdet:

”Skoleledelsen opfordrede samtlige lærere til at involvere sig i en udviklingsgruppe, der skulle udvikle skolens fastholdelsesindsatser fremover. For mit vedkommende var skolens initiativ interessant og jeg har ofte tænkt over, at der burde tænkes anderledes for at fastholde eleverne på skolen. Derfor gav udviklingsgruppen muligheder for, at jeg kunne foreslå mine ideer om bedre skolekost og motion som fastholdelsesinitiativer. Det er områder som jeg brænder personligt for og har lyst til at arbejde videre med” (lærer, skole 5).

I overensstemmelse med forskningsresultater fra den tidligere beskrevne procesevaluering af sundhedsfremmende initiativer er ejerskab af skolens sundhedsfremmende initiativer essentielle for lærerne, eftersom lærerne er forandringsagenter, hvor implementeringen af sundhedsfremmende initiativer afhænger af deres engagement og motivation. For lærerne på undersøgelsens fire erhvervsskoler med sundhed som henholdsvis primær og sidestillet strategi til formindskelse af elevfrafaldet har implementeringen af initiativerne haft effekter for elevernes trivsel, hvilket har medvirket til at anspore motivationen for arbejdet med sundhedsfremmende initiativer:

”Siden vi implementerede obligatorisk morgenmad og idræt for eleverne har det utvivlsomt forandret trivslen blandt eleverne. Det har været tidskrævende, men dét var vi indstillet på fra begyndelsen samtidigt med, at arbejdsgruppen har bestået af lærere, som virkelig brænder for kost og motion, så det har ikke været vanskeligt at bevare optimismen. Det er som udgangspunkt os, som har foreslået skolens konkrete sundhedsinitiativer og derfor har vi naturligvis større aktier i, at projekterne lykkedes sammenlignet med, hvis skoleledelsen blot havde bestemt initiativerne uden vores medindflydelse” (lærer, skole 4).

Det betyder derfor meget for lærerne at have medindflydelse på skolens fastholdelsesinitiativer. Lærerne på skoler med sundhed som skolens primære strategi forklarer, at implementeringen af sundhedsfremmende initiativer har været tidskrævende før effekterne blev tydelige, fordi det handler om

at ændre vaner hos unge mennesker som generelt ikke er interesserede i kost og motion. Til gengæld forklarer lærerne, at eleverne har stor interesse for deres uddannelse og derfor har skolerne sundhed som primær strategi forsøgt at koble sundhedsfremmende initiativer til uddannelsesforløbet, så eleverne får forståelse for, at det er vigtigt at være sund:

”På vores skole har eleverne på automekaniker- og social- og sundhedsmedhjælperlinjerne været omfattet af vores sundhedsfremmende initiativer, fordi disse linjer har størst elevfrafald. I begyndelsen stejlede eleverne når vi fortalte om skolens obligatoriske morgenmadsprojekt og idrætstimer simpelthen fordi eleverne ikke tænker over sundhed. Derfor har vores strategi været at lade eleverne forstå, at sundhed har sammenhæng til deres uddannelsesretninger, som er meget fysisk betonet” (lærer, skole 5).

For lærerne på undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som skolens primære strategi sammenkobles sundhed således til elevernes uddannelsesforløb. Til trods for, at lærerne har haft muligheder for at være involveret i arbejdsgrupper med fokus på udviklingen af skolens strategiske styringsredskaber til fastholdelse, har læreropbakningen ikke været fuldstændig til implementeringen af sundhedsfremmende initiativer. Heriblandt forklarer lærerne, at medindflydelsen på skolens fastholdelsesinitiativer ikke er ensbetydende med, at der har været enighed om arbejdet med sundhedsfremmende initiativer:

”Det har været ubeskriveligt tidskrævende at overbevise mange af vores kolleger om relevansen af arbejdet med sundhedsfremmende initiativer som fastholdelsesredskaber. Vi arbejder faktisk stadigvæk på at overbevise flere lærere, men opbakningen er da forbedret siden vi indledte arbejdet. Det har været en proces med megen modstand i begyndelsen til nysgerrighed da effekterne langsomt viste sig til stigende interesse for koblingen mellem sundhed og fastholdelse, da vores arbejde virkelig viste resultater” (lærer, skole 4).

For lærerne på undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som skolens primære strategi, har modstanden til sundhedsfremmende initiativer været mest markant blandt lærerne som ikke ville deltage i arbejdsgrupper med fokus på udvikling af fastholdelsesinitiativer. Lærerne forklarer imidlertid, at disse lærere langsomt har opnået forståelse for, at sundhedsfremmende initiativer har betydning for fastholdelse af elever. Derfor forklarer lærerne, at interessen for arbejdet med sundhedsfremmende initiativer har været stigende i takt med, at lærerne har dokumenteret, at f.eks. implementeringen af obligatorisk

morgenmad giver mere koncentrerede elever og forandre forholdet mellem lærerne og eleverne samt elevernes indbyrdes forhold.

Hvordan påvirker sundhedsfremmende initiativer elevers selvopfattede trivsel og motivation?

Blandt eleverne skaber denne fremgangsmåde forståelse for, at sundhed har indflydelse på måden, hvorpå eleverne vil klare at arbejde efter uddannelsesforløbet. For eleverne skaber sammenkoblingen mellem sundhed og uddannelse forståelse for, at sundhed bør prioriteres, fordi eleverne generelt har interesse i uddannelsesforløbet og ønsker at klare sig godt på arbejdsmarkedet. Dette understøttes af fokusgruppeinterviewene med elever på erhvervsskoler med sundhed som primær strategi:

”Jeg fattede simpelthen ikke, at skolen ville have os til at spise morgenmad og dyrke idræt. Jeg har aldrig spist morgenmad eller interesseret mig for idræt, så det syntes jeg heller ikke at skolen måtte bestemme. Jeg synes dog, at lærerne har været gode til at forklare, at det er vigtigt at være sund inden for mit fag, fordi det er fysisk krævende arbejde. Derfor er jeg også begyndt at spise morgenmaden på skolen og være mere aktiv når vi har idræt, selvom det har været hårdt. Jeg kan dog mærke, at det hjælper på mit energiniveau og efterhånden er det bare blevet en vanesag, selvom det har taget lang tid at vænne sig til” (elev, skole 2).

Gennem fokusgruppeinterviewene forklarer flere elever, at skolens obligatoriske morgenmads- og motionsprojekter har medført ændret sundhedsadfærd. Dette indebærer eksempelvis, at eleverne er begyndt at træne i skolens motionscenter selvstændigt efter skoletid samtidigt med, at eleverne er blevet mere bevidste om kostens betydning for velværet. For undersøgelsens to erhvervsskoler med sundhed som skolens primære strategi understøtter disse tilkendegivelser fra eleverne, at tidskrævende indsatser med sundhedsfremmende initiativer skaber resultater.

Det er imidlertid ikke blot sammenkoblingen mellem sundhedsfremmende initiativer og elevernes uddannelsesretning, der medvirker til at sundhedsfremmende initiativer er succesfulde ifølge lærerne på erhvervsskoler med sundhed som primære strategi. Foruden forbedringer af elevernes fysiske forudsætninger for at gennemføre uddannelsesforløbet, så har skolernes sundhedsfremmende initiativer skabt rammerne for at styrke elevernes indbyrdes sociale forhold samt lærer- og elevforholdet:

”I begyndelsen spiste de færreste elever morgenmad til trods for, at eleverne obligatorisk skal være til stede under morgenmaden. Derfor havde eleverne også vanskeligheder ved at forstå,

at det var nødvendigt at være til stede når de alligevel ikke spiste morgenmaden. Fra mit perspektiv som lærer, erfarede jeg imidlertid hurtigt, at samlingen omkring morgenbordet skabte et tilhørsforhold blandt eleverne, ligesom eleverne betragtede mig som mere end blot almindelig lærer. Det har udviklet sociale bånd, som skaber bedre forudsætninger for at eleverne fortsætter med uddannelsen” (lærer, skole 1).

Gennem fokusgruppeinterviewene med lærerne på erhvervsskolerne med sundhed som primær strategi, forklarer lærerne, at morgenmadsprojekterne skaber sociale rammer for eleverne. Måltidets sociale rammer skaber forudsætninger for, at eleverne skaber sociale tilknytninger, som er værdifulde for, at eleverne forbliver i uddannelsesforløbet. Herudover tyder undersøgelsen på, at sundhedsfremmende initiativer kan medvirke til at forbedre elevers kost- og aktivitetsvaner. Denne tendens understøttes af eleverne på erhvervsskolerne med sundhed som primær strategi. Herunder forklarer eleverne, at skolens morgenmadsprojekt giver eleverne stærke sociale relationer, som er tryghedsskabende for eleverne:

”Jeg spiser efterhånden morgenmad på skolen hver eneste dag, men det har taget tilvænning, fordi jeg ikke har spist morgenmad tidligere. Det er selvfølgelig rart at få morgenmaden serveret, men jeg synes også, at morgenmaden handler om at snakke inden undervisningen begynder. Jeg kendte ikke andre, da jeg begyndte på uddannelsen, så det har været godt at lære mine klassekammerater og lærere at kende på en anden måde” (elev, skole 4).

For eleverne kræver det mangfoldige kompetencer at mestre forandringerne, der præger overgangsfasen fra grundskolen til ungdomsuddannelsen, hvilket indebærer usikkerhed og problematikker for mange unge. Dette karakteriserer omstændigheder som kan have indflydelse på unges trivsel på erhvervsskolerne. Herudover forklarer mange af undersøgelsens elever, at det er betydningsfuldt, at udvikle fortrolige relationer til læreren, så det traditionelle lærer/elev-forhold nedbrydes.

Både lærere og elever på erhvervsskolerne med sundhed som henholdsvis primær og sidestillet strategi forklarer, at hovedparten af eleverne efterhånden er overbeviste om virkningen af sundhedsfremmende initiativer:

”I begyndelsen var der altid nogle på holdet som spillede smarte og ikke ville spise morgenmad eller deltage i vores motionstimer. Der er også mange på holdet som ikke spiser

morgenmad i dag, men hele holdet er alligevel deltagende. Det betyder, at alle taler sammen under morgenmaden og alle deltager aktivt i motionstimerne. Jeg tror, at det skyldes, at vi efterhånden forstår, at det faktisk er rart at samles om morgenen til morgenmad inden undervisningen og dyrke motion sammen, fordi vi har det sjovt og ser hinanden og læreren i andre sammenhænge end undervisningen” (elev, skole 1).

Denne holdning understøttes af lærerne, som forklarer, at eleverne generelt er meget mere deltagende des længere skolen har arbejdet med sundhedsfremmende initiativer. Gennem undersøgelsens fokusgruppeinterviews med henholdsvis lærere og elever på erhvervsskolerne med sundhed som henholdsvis primær og sidestillet strategi forklarer lærerne og eleverne, at der imidlertid er elever, som ikke er positive indstillede over for skolens sundhedsfremmende initiativer:

”Vi må erkende, at visse elevgrupper er meget lidt modtagelige over for sundhedsfremmende initiativer som vores morgenmadsprojekt og motionstimer. Det er typisk elever, som har personlige problematikker at kæmpe med og ikke har overskud til at tænke på at spise morgenmad eller dyrke motion. For vores vedkommende er disse elevgrupper dog mindre grupper, som ikke overskygger, at størstedelen af eleverne er modtagelige over for sundhedsfremmende initiativer, som præger deres daglige trivsel og evne til at forblive i uddannelsesforløbet” (lærer, skole 2).

Gennem undersøgelsens fire fokusgruppeinterviews med lærere på erhvervsskoler med sundhed som henholdsvis primær og sidestillet strategi forklarer lærerne, at størstedelen af eleverne er positive over for skolens sundhedsfremmende initiativer. Imidlertid har skolerne også elever, som er meget frafaldstruede som konsekvenser af belastede personlige baggrunde, hvor sundhedsfremmende initiativer ofte ikke er tilstrækkelige midler til at fastholde eleverne i uddannelsesforløbet. Imidlertid forklarer lærerne, at disse elever er minoritetsgrupper på skolerne sammenlignet med eleverne, som reagerer positivt på skolens sundhedsfremmende initiativer. Derfor forklarer lærerne, at nyttevirkningen af implementeringen af sundhedsfremmende initiativer har indflydelse på majoriteten af eleverne således, at arbejdet med sundhedsfremmende initiativer som fastholdelsesredskaber bør prioriteres højt fremover i skolens handlingsplan for øget gennemførelse.

Konklusion og perspektivering

De seks erhvervsskoler identificerer skoleledelsens prioritering af sundhedsfremmende initiativer samt læreropbakningen og lærernes medindflydelse på implementeringen som afgørende for, at sundhedsfremmende initiativer kan medvirke til at forhindre frafald blandt erhvervsskoleelever. Herudover skaber koblingen mellem sundhed og uddannelse forståelse for, at sundhed bør prioriteres blandt eleverne, fordi eleverne generelt har interesse i uddannelsesforløbet og ønsker at klare sig godt på arbejdsmarkedet. Skoleledelsen har afgørende betydning for arbejdet med de sundhedsfremmende initiativer. Dette skyldes, at ledelsen kan integrere projektet i skolens øvrige liv gennem f.eks. skolens udviklingsplan, samt tildele tid og ressourcer til aktiviteter og placere ansvar hos forskellige aktører. Den succesfulde implementering af sundhedsfremmende initiativer afhænger af, at initiativerne ikke betragtes som en enkelt aktivitet, men snarere som en grundlæggende væremåde, som gennemtrænger skolens kultur og er tæt knyttet til skolens grundlæggende målsætninger. Det er derfor vigtigt at finde sammenhænge mellem sundhedsfremme og skolens formål, hvilket kan være udfordrende.

Implementeringen af sundhedsfremmende initiativer som styrende strategiske fastholdelsesredskaber indebærer kulturelle forandringer for samtlige organisatoriske niveauer på skolen. Den succesfulde implementering kræver, at skoleledelsen, lærere og elever involveres således, at initiativerne iværksættes på samtlige organisatoriske niveauer på skolen. Implementeringen kræver tilvæningstid og dagligt tidsforbrug, fordi det er tidskrævende at forandre indgroede adfærdsmekanismer på sundhedsområdet. Herudover fremhæver skolelederne økonomiske midler som den største udfordring ved at implementere sundhedsfremmende initiativer. Herunder tænkes der specielt på, at det koster penge at igangsætte nye initiativer. Implementeringen kræver læreropbakning for at blive succesfuld. Det kræver medindflydelse blandt lærerne at udvikle holdbare rammer for sundhedsfremmende initiativer, eftersom det er lærerne som skal arbejde med initiativerne i praksis. Det kan være relevant for erhvervsskoler at etablere samarbejde med omkringliggende interessenter, når skolen skal implementere sundhedsfremmende initiativer. Gennem samarbejde med kommuner, sundhedskonsulenter, idrætsforeninger og andre interessenter kan skolen udvikle et vidensgrundlag, der sikrer strukturerede præmisser for implementeringen. For erhvervsskoler som skal implementere sundhedsfremmende initiativer er det relevant at give eleverne medindflydelse på udviklingen af skolens sundhedsfremmende initiativer. Det medvirker til, at skabe opbakning til initiativerne samtidigt med, at eleverne bliver mere motiverede for at deltage i initiativerne. Derfor bør erhvervsskolerne desuden arbejde bottom-up således, at initiativerne også udvikles på elevernes præmisser.

Undersøgelsen bekræfter, at sundhedsfremmende initiativer har positiv indflydelse på at fastholde eleverne i uddannelsesforløbet på erhvervsskoler. Gennem implementering af sundhedsfremmende initiativer skaber erhvervsskolerne forudsætninger for at præge elevernes sundhedsadfærd og skolens elevfastholdelse. Undersøgelsen identificerer i særdeleshed obligatoriske morgenmadsprojekter som velegnede til at fastholde eleverne i uddannelsesforløbet, fordi måltidet involverer sociale aspekter, som styrker sammenholdet eleverne imellem samt forholdet mellem lærerne og eleverne.

Undersøgelsen har ikke mulighed for at dokumentere, hvilken faktor der har størst indflydelse på elevernes motivation til at forblive i uddannelsesforløbet: Om det er en forbedret sundhed blandt eleverne grundet morgenmadsprojektet, om det er måltidets sociale rammer eller om det er en kombination heraf. Fremadrettet vil det derfor være anbefalingsværdigt at undersøge de sundhedsmæssige effekter ved erhvervsskoler arbejder med sundhedsfremmende initiativer på kostområdet. De positive erfaringer på erhvervsskolerne, som har implementeret sundhedsfremmende initiativer tyder på, at der er stort potentiale for at gennemføre sundhedsfremmende initiativer på flere erhvervsskoler. Rapportens resultater kan anvendes som redskab til at skabe forståelse for, hvordan elever på erhvervsuddannelser kan fastholdes gennem arbejdet med sundhedsfremmende initiativer. Herudover kan undersøgelsen anvendes som grundlag for kommunal og statslig myndighedsrådgivning i forhold til at implementere sundhedsfremmende initiativer på landets erhvervsskoler.

Referencer

Om de 10 gode råd til fastholdelsesindsats i ungdomsuddannelser. Videnscenter om Fastholdelse og Frafald

1. Christensen, C.B., Vestergaard, T. & Ziebell, B. (2011): *Sund livsstil på ungdomsuddannelser i Norden – fokus på sund mad og bevægelse*. København: TemaNord 2011: 511. Nordisk Ministerråd.
2. Forskningscenter for Forebyggelse og Sundhed, Region Hovedstaden. (2009): *Sund livsstil – hvad skaber forandring? Søborg: Fødevarestyrelsen*.
3. Fredericia Kommunes Sundhedssekretariat (2011): *Evaluering af projekt kostudbud på ungdomsuddannelser*. Fredericia. Fredericia Kommunes Sundhedssekretariat.
4. Fredericia Kommunes Sundhedssekretariat (2009): *Undersøgelse af kostudbuddet på Fredericias ungdomsuddannelser*. Fredericia Kommunes Sundhedssekretariat.
5. Freedman, M.R. & Alvarez, K.P. (2010): *Early Childhood Feeding: Assessing Knowledge, Attitude, and Practices of Multi-Ethnic Child-Care Providers*. Journal of American Dietetic Association, vol. 110: s. 447-451.
6. Groth, M. & Fagt, S. (2003): *Kvinder og mænds sundhedsbevidsthed, kostvaner og fysiske aktivitet – Beskrevet ud fra den landsdækkende kostundersøgelse 1995 og 2000/01*. Søborg: Afdeling for Ernæring. Institut for fødevarerikthed og ernæring. Fødevaredirektoratet.
7. Holt, D.H. (2010): *Ung og sund i uddannelse – en undersøgelse af settingbaseret sundhedsfremme på erhvervsskoler*. Roskilde Universitet.
8. Hughes, S.O., Patrick, H., Power, T.G., Fisher, J.O., Anderson, C.B. & Nicklas, T. A. (2007): *The Impact of Child Care Providers' Feeding on Children's Food Consumption*. Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics, vol. 28(2): 100-107.
9. Humlum, M.K. & Jensen, T.P. (2010): *Frafald på de erhvervsfaglige uddannelser. Hvad karakteriserer de frafaldstruede unge?* København: Anvendt KommunalForskning.
10. IFKA-konsortiet (2009): *Perspektiver på frafald og gennemførelse på EUD*. København: Undervisningsministeriet.
11. Inchley, J., Muldoon, J. & Currie, C. (2006) *"Becoming a health promoting school: evaluating the process of effective implementation in Scotland"* i Health Promotion International, Vol. 22 No. 1, Oxford University Press.
12. Jamison, J., Ashby, P., Hamilton, K., MacDonald, A. & Saunders, L. (1998) *"The health promoting school: final report of the ENHPS evaluation project in England"*, Health Education Authority, London, England.
13. Kommunernes Landsforening (2010): *Ungdomsuddannelserne – tid til eftersyn*. København: Kommunernes Landsforening.

14. Koudahl, P. (2005): *Frafald i erhvervsuddannelserne – årsager og forklaringer*. Undervisningsministeriets temahæfteserie nr. 1. Afdelingen for erhvervsfaglige uddannelser. Undervisningsministeriet.
15. Kvale, S. (2001): *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
16. Lassen, B.K., Jensen, M.M., Riber, M.M. & Gude, A.K. (2011): *Kortlægning af sundhedstiltag på erhvervsuddannelser i Danmark – anbefalinger til det fremadrettede sundhedsarbejde*. Nationalt Videnscenter for sundhed, kost og motion for børn og unge.
17. Matthiessen, J., Rothausen, R.W., Sørensen, M.R., Bilstoft-Jensen, A., Fagt, S., Trolle, E., Kørup, K., Bay, H. & Groth, M.V. (2009): *Fysisk aktivitet i den voksne danske befolkning 2003-2006 – med fokus på anbefalingerne for fysisk aktivitet*. Søborg: Afdeling for Ernæring. DTU Fødevareinstituttet.
18. Ovesen, L. (2003): *Børn og unges livsstil og risiko for hjertesygdom. En faglig gennemgang*. Hjerteforeningen. Rota-Rota.
19. Parcel, S., Kelder, S.H. & Basen-Engquist, K. (2000): "The School as a Setting for Health Promotion" i Blake D. Poland, Lawrence W Green og Irving Rootman (red.) "Settings for Health Promotion – Linking Theory and Practice", Sage Publications, Thousand Oaks.
20. Pedersen, K. (2011): *Sundhed som forankret praksis på erhvervsuddannelsesområdet*. Institut for Idræt, Det Naturvidenskabelige Fakultet. Københavns Universitet.
21. Pedersen, A.N., Fagt, S., Groth, M.V., Christensen, T., Bilstoft-Jensen, A., Matthiessen, J., Andersen, N.L., Kørup, K., Hartkopp, H., Ygil, K.H., Saxholt, E. & Trolle, E. (2010): *Danskernes kostvaner 2003-2008*. Søborg: Afdeling for Ernæring. DTU Fødevareinstituttet.
22. Sundhedsstyrelsen (2009): *Midtvejsevaluering af satspuljeprojektet ung og sund*. København. Sundhedsstyrelsen.
23. Tones, K. & Green, J. (2004): "Health Promotion, Planning and Strategies", Sage; London.
24. Viljoen, C.T., Kirsten, T., Haglund, B. & Tillgren, P. (2005): "Towards the Development of Indicators for Health Promoting Schools" i Stephen Clift og Bjarne Bruun Jensen (red.), "The Health Promoting School: International Advances in Theory, Evaluation and Practice", Danish University of Education Press.
25. Yin, R.K. (2009): *Case Study Research: Design and Methods*. 4. udgave. Sage Publications.

Appendix

Bilag 1

Indhold i handlingsplanerne for 2010

I handlingsplanerne for 2010 har skolerne valgt at prioritere deres indsats på følgende måde:

- Mentorordning/kontaktlærer: 60 procent
- Undervisningsudvikling: 50 procent
- Sociale indsatser: 45 procent
- Opkvalificering af lærere: 25 procent
- Elevkompetencevurdering: 25 procent
- Indsatser rettet mod unge med etnisk baggrund: 20 procent
- Analyse af frafaldsmønstre: 20 procent
- Indsats for stærke elever: 15 procent
- Sundhed/idræt: 15 procent
- Indsats for forældreinddragelse: 10 procent

www.uvm.dk

Fødevareinstituttet
Danmarks Tekniske Universitet
Mørkhøj Bygade 19
DK - 2860 Søborg

T: 35 88 70 00
F: 35 88 70 01
www.food.dtu.dk

ISBN: 978-87-92763-14-3